

آیت الله طالقانی؛ بازوی توانای اسلام/ نگاهی به تفسیر پرتوی از قرآن

یکی از برجسته ترین ابعاد شخصیتی و علمی آیت الله طالقانی تولید فکر و اندیشه از مبانی دینی است؛ وی تلاش‌های فکری...

سالروز درگذشت آیت الله طالقانی/

آیت الله طالقانی؛ بازوی توانای اسلام/ نگاهی به تفسیر پرتوی از قرآن

خبرگزاری مهر- گروه دین و اندیشه: یکی از برجسته ترین ابعاد شخصیتی و علمی آیت الله طالقانی تولید فکر و اندیشه از مبانی دینی است؛ وی تلاش‌های فکری، فرهنگی و نواندیشی دینی خود را در زندان نه تنها کنار نگذاشت بلکه یکی از ارزشمندترین آثار خود را در تفسیر 171# پرتویی از قرآن؛ شکل داد و سعی کرد قرآن کریم را در صحنه زندگی و جوامع بشری از زوایای شخصی تا اجتماعی و سیاسی وارد کند.

سید محمود علائی معروف به آیت‌الله طالقانی 13 اسفند 1289 ه.ش در خانواده‌ای اهل علم و دارای روحیات انقلابی در روستای گلپرد طالقان دیده به جهان گشود، وی که در اواخر حکومت سلسله قاجاریه پا به عرصه گیتی نهاده بود، پس از پشت سر نهادن دوران حکومت پهلوی اول و دوم، چند ماه بعد از به ثمر رسیدن پیروزی انقلاب اسلامی ایران در ۱۹ شهریور 1358 چشم از جهان فرو بست.

مرحوم آیت الله طالقانی از جمله روحانیون سیاست‌مدار و از فعالان نهضت ملی شدن نفت و نهضت مقاومت ملی و نیز از بنیادگذاران نهضت آزادی ایران به شمار می‌رود که پس از پیروزی انقلاب اسلامی به عضو مجلس خبرگان قانون اساسی در آمد و نخستین امام جمعه تهران پس از انقلاب بود.

وی تحصیلات ابتدایی را نزد پدر آغاز کرد و پس از آن تا سال 1317 در مدارس رضویه و فیضیه قم، تحصیل را تا درجه اجتهاد ادامه داد و پس از دریافت اجازه اجتهاد از سوی آیت الله حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی به سال 1318 برای تدریس در مدرسه سپهسالار راهی تهران شد. اما پس از چندی، دلیل اعتراض به سیاست‌های رضا خانی زندانی شد.

آیت الله طالقانی به دلیل علاقمندی به فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی، پس از شهریور 1320# 171#؛ کانون اسلام؛ را تأسیس نمود و به گفتن تفسیر برای عموم مردم پرداخت و گروه‌های مختلف از جمله دانشجویان در جلسات تفسیر قرآن ایشان شرکت می‌کردند. در جریان کودتای 28 مرداد 1332، آیت‌الله طالقانی به اتهام پنهان کردن شهید نواب صفوی مجدداً به زندان افتاد و پس از ترور حسین علاء، نواب و دوستانش برای مدتی در منزل آیت‌الله طالقانی پنهان شدند.

این عالم مجاهد در سال 1338 به همراه آیت الله میرزا خلیل کمره به نمایندگی از سوی آیت الله العظمی بروجردی در کنفرانس بیت‌المقدس شرکت نمود و از طرف آیت‌الله بروجردی برای رساندن پیام ایشان به شیخ شلتوت راهی مصر شد.

مرحوم آیت الله طالقانی به دنبال مبارزات و فعالیت‌های سیاسی در سال 1341 برای مدتی به زندان رفت و بار دیگر در سال 1342 پس از قیام 15 خرداد، دستگیر و به 10 سال محکوم شد که در سال 1346 به دنبال عفو عمومی از زندان آزاد گردید و علما هم عمل رژیم پهلوی را در محکوم کردن وی، به باد انتقاد گرفتند و اعلامیه‌هایی صادر نمودند.

آیت‌الله طالقانی که مسجد هدایت را کانون تبلیغ و ترویج دین کرده و جلسات پرسش و پاسخ به مدت 30 سال آن هم به صورت ماهیانه در این مسجد تشکیل داده بود موجب جذب جوانان تحصیل کرده در این جلسات گردید و عمدتاً پیرامون رواج فساد و اخلاق در جامعه، مبارزه با ظلم و ستم و بگير و ببند رژیم نسبت به افراد آزادی‌خواه سخنرانی می‌کرد و به دلیل همین روشنگری‌ها نسبت به ماهیت واقعی رژیم پهلوی بار دیگر در سال 1350 دستگیر و تبعید شد و 18 ماه بعد به تهران بازگشت و بار دیگر در سال 1354 زندانی گردید و در آبان 1357 آزاد شد و پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سمت‌های مختلفی را بر عهده گرفت. نخست، پس از ترور شهید آیت الله مرتضی مطهری، ریاست شورای انقلاب اسلامی را عهده دار شد و پس از آن، با رای مردم تهران در ۱۲ مرداد ۱۳۵۸ به

عنوان نماینده این شهر راهی مجلس خبرگان قانون اساسی شد و در مرداد همان سال از سوی امام خمینی(ره) به عنوان امام جمعه تهران منصوب گردید و مجموعاً تا قبل از درگذشتش 5 نماز جمعه را در تهران اقامه کرد و سرانجام در 19 شهریور 1358 به دلیل عارضه قلبی چشم از جهان فرو بست و حضرت امام خمینی(ره) طی سخنانی در تجلیل از شخصیت مجاهد این عالم برجسته، از وی به عنوان بازوی توانای اسلام یاد کردند.

یکی از برجسته ترین ابعاد شخصیتی و علمی آیت الله طالقانی تولید فکر و اندیشه از مبانی دینی است؛ وی تلاش‌های فکری، فرهنگی و نواندیشی دینی خود را در زندان نه تنها کنار نگذاشت بلکه یکی از ارزشمندترین آثار خود یعنی «؛پرتوی از قرآن«؛ را در همان شرایط شکل داد، آیت الله طالقانی در تفسیر «؛پرتوی از قرآن«؛ سعی کرده است قرآن کریم را در صحنه زندگی و جوامع بشری از زوایای شخصی تا اجتماعی و سیاسی وارد کند. مجموعه شش جلدی «؛پرتوی از قرآن«؛ شامل جلد اول سوره حمد تا آیه 144 سوره بقره، جلد دوم بقیه سوره بقره، جلد سوم سوره آل عمران، جلد چهارم از ابتدا جزء 30 تا آخر سوره الطارق، جلد پنجم بخش پایانی جزء 30 و در آخرین جلد یعنی جلد ششم 22 آیه نخست سوره نساء است.

آیت الله طالقانی در مقدمه این کتاب یادآور می‌شود که خود را مفسر نمی‌داند و این مطالب پرتوی از قرآن است که به ذهن وی تابیده است. یکی از ویژگی‌های تفسیر قرآن آیت الله طالقانی متن محوری است؛ وی از الفاظ قرآن برای تفسیر استفاده کرده و معتقد بود که این الفاظ بار مفهومی خاصی دارد که هیچ کلمه‌ای نمی‌تواند این مفهوم را برساند. به حدی که حتی وی به آهنگ و الفاظ قرآن هم توجهی خاص داشته و معتقد بود که اگر حرکت و تشدید و آهنگ یک کلمه جابجا شود، مفهوم را نمی‌رساند. همچنین قرآن و ساختار و جمله بندی خود قرآن را نیز از مولفه‌های تفسیری می‌دانست و حتی معتقد بود که در سوره بقره و آل عمران آیه آخر سوره بقره با آیه اول آل عمران با هم ارتباط دارد.

در مورد اینکه آیا تفسیر پرتوی از قرآن علمی است یا خیر، نظرات گوناگونی اعلام شده است اما باید به چند نکته توجه داشت: نخست آنکه بحث علم و دین، جدی ترین مسئله دانشمندان و متفکران مذهبی در دوران پیش از انقلاب اسلامی بود و به جرات در کنار مارکسیسم و اعتقادات الحادی، بیشترین توان علمی متفکران و رجال سیاسی را به خود معطوف کرده بود و طبیعی بود که مرحوم آیت الله طالقانی با نگاه خاصی که به قشر دانشجو داشتند، نمی‌بایست از این امر غفلت نمایند. دوم آنکه تاریخچه تدوین تفسیر بخصوص در دوران بازداشت ایشان و حضور برخی از رجال فکری آن دوران که به دین و بالطبع قرآن کریم، نگاهی علمی داشتند، در زندان و حضور این افراد در مباحث تفسیری، وی را به نوعی با تفکر تفسیر علمی مواجه کرده بود. این امر سبب شده است که در لابلا تفسیر رد پای این نوع نگرش مشاهده شود. اما دیدگاه ایشان در رابطه با دین بسیار روشن است. آیت الله طالقانی علم را مانند چراغی می‌دانست که راه محقق را روشن می‌کند. علم به خودی خود حقیقت مطلق نیست اما عالم دنبال حقیقت است، به آنچه که می‌رسد چراغی است که راه را برای دیگران روشن می‌کند. اگر این چراغ را به حقایق مطلق که آیات قرآن است بتابانیم مفهوم آن حقیقت قرآنی را بهتر درک می‌کنیم.

وی کتاب «؛پیدایش و مرگ خورشید«؛ را از ژرژ گامف با دقت مطالعه کرده و بعد از این که کتاب را خواند، بر این مسئله تأکید کرد که «؛سراجا وهاجا«؛ در قرآن برای خورشید به کار رفته است. مفسران گفتند چراغی که نور می‌پراکند و آیت الله طالقانی با خواندن این کتاب گفت که ساختار خورشید را جز سراج نمی‌تواند بیان کند و «؛وهج«؛ یعنی پراکندن نور و حرارت از جایی به جای دیگر و سراج هم زمانی می‌گویند که نور از خود چراغ باشد اما اگر از جای دیگر باشد مشکاه می‌گویند اگر به شکل غیر مستقیم نور گرفته شود مصباح می‌گویند. وی معتقد بود در قرآن کلمه مترادف نیامده است و هر کلمه‌ای در معنای خود آمده است. وهاج ساختار خورشید را نشان می‌دهد که نور را به شدت پرتاب می‌کند.

تناسب آیات و سوره از دیگر مباحثی است که آیت الله طالقانی بر آن تأکید داشته و معتقد بود که تنظیم آیات را خود پیغمبر اکرم(ص) انجام داده‌اند، چون تنظیم آیات هم روی حساب خاصی و به عبارتی یک معجزه بوده است و به بزرگی و کوچکی و ترتیب نزول آیات ارتباطی ندارد. هر چند بخشی از تفسیر نتیجه درس‌های وی در شرایط محدودی می‌باشد، اما به شهادت متن تفسیر و گزارش‌های حاضران در کلاس‌های ایشان برخی منابع مورد توجه قرار گرفته است.

آیت الله طالقانی در بخشی از این کتاب تفسیری، شرط اول تابش هدایت قرآن بر عقول را توجه به حجابها و سعی برای برکنار نمودن آنها خوانده و با اشاره به آیات قرآن تأکید می‌کند: اینک آیات و مانند آن از حجابهایی که مانع هدایت آیات است به: حجاب، اکنه، وقر، غلف، قفل، تعبیر کرده گویا هر یک از اینها اشاره به نوعی از حجاب است، که مربوط به یکی از مدارک باطنی می‌باشد: حجابی که عمق ضمیر را فرا می‌گیرد، یا پیرامون آن را می‌پوشاند، یا گوش و چشم باطن را از شنوایی و بینایی باز می‌دارد. یا حجاب نفسانی غیراکتسابی است: مانند کسانی که عقل فطری آنها از جهت عدم تفکر بیدار نگشته و دیدشان در محیط ظواهر زندگی دنیا محدود مانده. معلومات و دانشهای غرور انگیز اکتسابی نیز حجابهایی است که از تدبر در آیات و فرا گرفتن هدایت باز می‌دارد چه بسا اصطلاحات و دانشهایی که برای فهم دین و آیات کتاب حکیم بکار رفته که خود حجابی بر آن شده، و تفسیرهایی از قرآن که تفسیر هنر و معلومات مفسر می‌باشد، تا آنجا که مفسر خواسته همه آراء و اندیشه‌های خود را مستند به قرآن سازد.

مرحوم آیت الله طالقانی از جمله عالمان و روحانیون مجاهدی بود که در راستای تبیین لزوم ایجاد حکومت دینی و اسلامی آثاری را از خود به جای گذاشت و همواره در تمام عرصه‌های فرهنگی، اعتقادی، سیاسی، اجتماعی و مبارزاتی رویکردی قرآنی و دینی داشت که برخی از آراء وی همچون کتاب مقدمه، توضیح و تعلیق بر کتاب تنبیه الامه و تنزیه الملة آية الله نائینی، اسلام و مالکیت، ترجمه جلد اول کتاب امام علی بن ابی طالب (ع)، عبدالفتاح عبدالقاصد، به سوی خدا می رویم که سفر نامه حج است، پرتوی از نهج البلاغه، آینده بشریت از نظر مکتب ما، آزادی و استبداد، آية حجاب، مرجعیت و فتوا، درسی از قرآن، درس وحدت منتشر شده است.